

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

แนวพระราชดำริสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

The Women's Rights Initiative in King Mongkut

ปทุมทิพย์ สิริดี (Patumtip Seerid)¹ ยุทธพร อิศรชัย (Yuttaporn Issarachai)²วรวลัญช์ โรจนพล (Wornwalun Rojanapol)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สาเหตุของการกำเนิดแนวพระราชดำริสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2) ปัจจัยและกระบวนการที่มีผลต่อแนวพระราชดำริสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (3) ผลกระทบจากแนวพระราชดำริสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการ 2 ส่วน ได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์จากเอกสารประวัติศาสตร์และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ จำนวน 4 ท่าน และวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า (1) ความเป็นปัจเจกบุคคลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลัทธิการล่าอาณานิคมและการเปิดการค้าเสรีทำให้แนวคิดของชาติตะวันตกเข้ามา มีอิทธิพลในประเทศไทย พระองค์จึงทรงปรับปรุงประเทศด้านต่างๆ รวมถึงให้สิทธิแก่สตรี (2) สถาบันพระมหากษัตริย์มีอำนาจสูงสุดและอิทธิพลแนวคิดสิทธิเสรีภาพของชาวตะวันตกเป็นปัจจัยเร่งให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับปรุงโดยให้สตรีในราชสำนักเรียนรู้ภาษาอังกฤษ และแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิสตรีผ่านประชุมประกาศ เช่น สตรีเลือกคู่ครองได้เอง ห้ามขายสตรีลงเป็นทาส สตรีมีสิทธิในมรดกและสินสมรส ข้าราชการฝ่ายในทูลลาออกได้ เป็นต้น (3) แนวพระราชดำริสิทธิสตรีได้ส่งผลให้สตรีมีสิทธิตัดสินใจในการเลือกดำเนินชีวิตตนมากขึ้น นับเป็นการวางรากฐานสิทธิสตรีที่สำคัญและถือเป็นจุดริเริ่มของการพัฒนาสิทธิสตรีในประเทศไทยในสมัยรัชกาลต่อมา

คำสำคัญ แนวพระราชดำริสิทธิสตรี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สิทธิสตรี สิทธิมนุษยชน

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช songcuam@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช thaicampus1@hotmail.com

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช Wornwalun@hotmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

Abstract

This research is aimed to study about (1) The cause of the women's rights initiative in King Mongkut creation (2) Factors and processes that affect to the women's rights initiative in King Mongkut (3) The impact from the women's rights initiative in King Mongkut. This research was a qualitative research as it is on proceeded for 2 parts which are studying, analyzing from historical documents, interviewing with 4 historical experts and analyzing the data in descriptive. The results of the study showed that (1) The individuality of King Mongkut, colonialism and the liberalization of trade are able to contribute to the concept of Western to influence on Thailand. He, therefore, improved the country in various fields including indicating women rights. (2) The monarchy has the highest power also; the conceptual influence of rights and freedoms of the West is a factor that urged King Mongkut to improve by allowing the women of the royal court to learn English. Moreover, he revised the law on women's rights through meeting announcements. For example, women are able to choose their own partner. It is prohibited to sell women as slave, women have the right in heritage and marriage property, also internal government officials can resign, etc. (3) The women's rights initiative leads women to have more right for deciding their way of life. It is the foundation for women's rights as well as the initiation for the development of women's rights in following region under Thailand.

Keywords: The women's rights, Initiative in King Mongkut, Women's rights, Human rights

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

บทนำ

สภาพสตรีไทยในอดีตไม่ได้รับการยกย่องหรือเปิดโอกาสให้มีสิทธิเท่าเทียมกับชาย หากยังไม่แต่งงานจะอยู่ในความคุ้มครองดูแลหรือเป็นทรัพย์สินของบิดามารดา เมื่อแต่งงานแล้วอำนาจความคุ้มครองดูแลเปลี่ยนเป็นของสามีหรือเป็นทรัพย์สินของสามี ไม่ได้มีโอกาสให้มีอิสระในการดำเนินชีวิต จะเห็นได้ว่าตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีหญิงใดต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของตนมาก่อน ข้อกำหนดหลายข้อในกฎหมายตราสามดวงสะท้อนว่าสตรีไทยในอดีตมิได้มีสิทธิและอำนาจในการตัดสินใจหรือสามารถเรียกร้องสิทธิของตนเองได้ (ปิยะนาถ อังควาณิชกุล และ สุรเชษฐ์ สุขลาภกิจ 2552 : 59) ดังจะเห็นได้จากกฎหมายลักษณะฟัวเมียเป็นกฎหมายลักษณะหนึ่งในกฎหมายตราสามดวง กล่าวได้ว่าเป็นกฎหมายที่สะท้อนฐานะผู้หญิงสมัยก่อนได้มากที่สุดที่ยอมให้ชายมีภริยาได้หลายคน เรียกว่า ระบบ “ฟัวเดียวหลายเมีย” สมัยก่อนนั้นเห็นว่าชายใดมีภริยาได้หลายคนแสดงถึงความเป็นบรรดาศักดิ์ มั่งคั่ง กฎหมายลักษณะฟัวเมีย จัดลำดับภรรยาเป็น 3 ประเภท คือ (1) เมียกลางเมืองหรือเมียหลวง เป็นหญิงที่บิดามารดาจัดการสู่ขอแต่งงานให้ตามประเพณี แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นภรรยาที่พ่อแม่จะยกให้เสมอไป การจะได้เป็นภรรยาหลวงหรือไม่ขึ้นอยู่กับชายสามีจะยกย่องให้เป็นภรรยาชั้นใดหญิงนั้นก็จะเป็นภรรยาชั้นนั้น (2) เมียกลางนอกหรือเมียน้อย ชายอาจหามาได้ในภายหลัง (3) เมียกลางหาหรือหาสภรรยา คือผู้หญิงที่เป็นทาสซึ่งชายนำมาเลี้ยงดูเป็นภรรยา หรืออาจรวมถึงหญิงที่ถูกขูดคร่ำมาเป็นเมียและทาสรับใช้ (ลำพรรณ น่วมบุญลือ 2519 : 28)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดลัทธิการล่าอาณานิคม หลายประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถูกยึดครองและตกเป็นอาณานิคมของประเทศฝรั่งเศสต่างๆ พระองค์ทรงเล็งเห็นภัยของลัทธิจักรวรรดินิยม และทรงเล็งเห็นว่าสถานการณ์ทางการเมืองของโลกกำลังเปลี่ยนไปจากสังคมแบบจารีตที่เคยยึดถือปฏิบัติมา จึงทรงยอมรับอิทธิพลของชาติตะวันตกมาปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยแทนที่จะหลีกเลี่ยงอิทธิพลตะวันตกหรือต่อสู้ด้วยกำลัง (ภารดี มหาขันธ์ 2527 : 11) พระองค์ทรงผนวชเป็นเวลายาวนานถึง 27 ปี มีโอกาสคบค้าสมาคมกับชาวตะวันตกและเรียนรู้ภาษาอังกฤษจนทรงเขียนได้ตรัสได้ ทำให้ทรงมีความรอบรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ของโลกตะวันตกเป็นอย่างดี (วิโรจน์ ไตรเพียร 2543 : 40) การออกทรงคณะทรงผนวชทำให้พระองค์ทรงมีความรอบรู้ที่กว้างกว่าเจ้านายพระองค์อื่นๆ ที่ถูกจำกัดด้วยประเพณีไม่ให้ออกนอกพระนคร นอกจากไปราชการศึกสงครามเท่านั้น (นฤมล ธีรวัฒน์ 2525 : 96) ทำให้ทรงคุ้นเคยกับสภาพความเป็นอยู่ของอาณาจักรโบราณ และทราบถึงความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง พระองค์ทรงเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัยในหลายด้าน กล่าวเฉพาะแนวพระราชดำริสิทธิสตรี พระองค์ทรงริเริ่มแนวพระราชดำริสิทธิสตรีโดยโปรดเกล้าฯ ให้ติดต่อว่าจ้างสตรีมิชชันนารีเข้ามาสอนภาษาอังกฤษแก่สตรีในราชสำนัก ทรงออกประกาศต่างๆ เพื่อยกฐานะสภาพของสตรีให้สูงขึ้น เนื่องจากพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ทำให้มีความสำคัญเกี่ยวกับสิทธิสตรี ซึ่งไม่ปรากฏในรัชสมัยพระมหากษัตริย์พระองค์ใดมาก่อน งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษาแนวพระราชดำริสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งถือเป็นเรื่องแปลกใหม่ในสังคมไทยในยุคสมัยนั้นที่สตรีจะได้รับสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสาเหตุของการกำเนิดแนวพระราชดำริสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
2. เพื่อศึกษาปัจจัยและกระบวนการที่มีผลต่อแนวพระราชดำริสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
3. เพื่อศึกษาผลกระทบจากแนวพระราชดำริสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อให้การวิจัยมีความสมบูรณ์ของแง่มุมความคิดเกี่ยวกับประเด็นที่เป็นหัวข้อวิทยานิพนธ์ ได้แก่ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ปิยะนาถ บุนนาค ราชบัณฑิต สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ศาสตราจารย์เกียรติคุณสายชล สัตยานุรักษ์ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศาสตราจารย์ณัฐมณีนธ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ ดร. ปิยะนาถ อังควาณิกุล อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และเอกสารชั้นต้น ได้แก่ จดหมายเหตุ พระราชนิพนธ์ พระราชหัตถเลขา ประกาศ พระราชพงศาวดาร เอกสารชั้นรอง ได้แก่ ตำรา บทความ งานศึกษาวิจัย และผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครบถ้วนในทุกๆ ด้าน โดยการวิจัยเอกสารทั้งจากชั้นต้นและชั้นรอง คือเป็นการค้นคว้ารวบรวมเอกสารทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกสารเกี่ยวกับสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การตีความ วิเคราะห์ เรียบเรียง และนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวพระราชดำริสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่า

1. สาเหตุของการกำเนิดแนวพระราชดำริสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

1.1 ความเป็นปัจเจกบุคคลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยวิธีการขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่แตกต่างจากกษัตริย์พระองค์อื่นๆ ทรงออกผนวชในระหว่างพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ เป็นระยะเวลานานถึง 27 ปี ระหว่างนั้นทรงเสด็จจุดธูปไปยังสถานที่ต่างๆ จึงได้ทราบถึงความปรารถนา ความทุกข์ยาก และความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง และทรงตั้งพระราชปณิธานว่าจะไม่ให้ราษฎรของพระองค์ทุกข์ยากอีกต่อไป ทรงคบค้าพระสหายชาวตะวันตก เรียนรู้ภาษาอังกฤษ เป็นเหตุให้พระองค์ทรงมีทรรศนะกว้างไกล มีความคิดทันสมัยและมีความคิดก้าวหน้า ทรงตระหนักในอำนาจ ถิ่นอันตรัยของมหาอำนาจตะวันตก พระองค์ทรงใช้เวลาส่วนใหญ่ในการศึกษาในระหว่างผนวช หลักธรรมทางพุทธศาสนาประกอบกับแนวคิดสิทธิเสรีภาพของชาวตะวันตกในขณะนั้น ส่งผลให้พระองค์มีแนวคิดที่เป็นเหตุเป็นผล พระองค์จึงเปิดรับเอาวิทยาการสมัยใหม่และวัฒนธรรมของตะวันตก ทรงเห็นความสำคัญของการเรียนภาษาอังกฤษ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้เล่าเรื่องนี้ไว้ว่า “เหตุที่รัชกาลที่ 4 ทรงศึกษาภาษาอังกฤษ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

พิเคราะห์ในเรื่องพงศาวดาร ส่อให้เห็นว่าน่าจะเป็นเพราะทรงปรารภถึงกิจการบ้านเมืองตั้งแต่จีนรบแพ้อังกฤษต้องทำหนังสือสัญญายอมให้อังกฤษกับฝรั่งต่างชาติเข้าไปมีอำนาจในเมืองจีน เมื่อ พ.ศ. 2385 เวลานั้นไทยโดยมากเชื่อตามคำพวกจีนกล่าวว่า แพ้สงครามไม่ทันเตรียมตัว แต่รัชกาลที่ 4 ทรงพระราชดำริว่าถึงคราวโลกวิสัย จะเกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยฝรั่งมีอำนาจขึ้น ทางตะวันออกนี้ และประเทศสยาม อาจจะมีการเกี่ยวข้องกับฝรั่งยิ่งขึ้นในวันหน้า” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2514 : 95-96) นอกจากนี้พระองค์ยังเป็นผู้ทรงวางรากฐานให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ในแง่ความสุภาพ อ่อนน้อม ถ่อมตน ความสำนึกในพระมหากษัตริย์ที่พึงมีต่อผู้ใต้ปกครองอีกด้วย

1.2 ลัทธิการล่าอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก การล่าอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก เป็นสาเหตุสำคัญที่เร่งเร้าให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับปรุงประเทศเพื่อความทันสมัย เกิดความเจริญก้าวหน้าและเพื่อรักษาเอกราชของประเทศชาติให้ปลอดภัยจากการคุกคามของมหาอำนาจตะวันตกที่กำลังขยายอิทธิพลเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงยอมทำสนธิสัญญาเสียเปรียบ คือสนธิสัญญาเบาว์ริง (Bowring Treaty) ระหว่างไทยกับอังกฤษ เมื่อปี พ.ศ. 2398 การขยายตัวการผลิตสินค้าเพื่อขาย และการขยายตัวทางเศรษฐกิจเงินตรา โดยเฉพาะในภาคกลางความเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้สตรีสามัญชนมีบทบาทต่างๆ ทางการค้า เมื่อเกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ สตรีมีบทบาททางเศรษฐกิจมากขึ้นย่อมอยากจะมีสิทธิในการเลือกทางเดินในชีวิตตนมากขึ้น

2. ปัจจัยและกระบวนการที่มีผลทำให้แนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในประเด็นนี้สามารถวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเด็นหลักๆ ดังนี้

2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อแนวพระราชดำริสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.1.1 ปัจจัยภายนอก คือ อิทธิพลแนวคิดของชาติตะวันตกที่มีต่อสังคมไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครองราชย์นั้น เกิดลัทธิการล่าอาณานิคมและการเข้ามาของชาติตะวันตกโดยเฉพาะมิชชันนารี ทำให้วัฒนธรรมของตะวันตกมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทย มิชชันนารีที่เข้ามาในประเทศไทยมี 2 นิกาย คือ มิชชันนารีนิกายโรมันคาทอลิก และนิกายโปรเตสแตนต์ ซึ่งการเข้ามาของมิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์พร้อมกับการนำความรู้และวิทยาการสมัยใหม่ต่างๆ เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย เช่น ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ด้านการศึกษา ด้านการแพทย์ เป็นต้น ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความคิดก้าวหน้าและมีความต้องการที่จะปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยจึงยอมรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา อีกทั้งพระองค์ยังทรงให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ส่งเสริมให้สตรีชนชั้นสูงได้รับการศึกษาตามแบบตะวันตก ทรงว่าจ้างหม่อมแอนนา เลียวโนเวนส์ เข้ามาสอนภาษาอังกฤษแก่สตรี พระราชโอรส และพระราชธิดาในพระราชวัง โดยมีข้อตกลงสอนภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ วรรณคดีอังกฤษ ขนบธรรมเนียมอังกฤษ แต่ไม่ต้องสอนศาสนาคริสต์ เกิดการปลูกฝังความคิดใหม่ๆ ของประเทศทางตะวันตกในหมู่สตรีชนชั้นสูง

2.2.2 ปัจจัยภายใน คือ สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันอันสูงสุด เป็นสถาบันที่มีความต่อเนื่องและมีอำนาจสูงสุด เนื่องจากสถาบันพระมหากษัตริย์มีความต่อเนื่องในประวัติศาสตร์ของไทยให้เห็นเป็นรูปธรรมมากที่สุด มีอำนาจสูงสุดในด้านๆ ต่าง ด้วยพระราชปณิธานที่สืบสานมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรีที่กำหนดหน้าที่ของพระมหากษัตริย์เปรียบเสมือนพระโพธิสัตว์ที่จะนำพาประชาราษฎร์ไปสู่ความสุขสมบูรณ์ ทรงยึดถือเพื่อประโยชน์สุขของปวงชนชาวไทยเสมอมา จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นหลักในการปกครองแผ่นดิน ทรงให้คามยุติธรรมแก่ประชาชนทั้งหญิงและชาย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

2.2 กระบวนการที่มีผลต่อแนวพระราชดำริสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังทรงผนวชอยู่นั้นทรงใกล้ชิดกับราษฎร ได้เห็นความทุกข์ยากที่ราษฎรทรงได้รับจากการที่ผู้มีอำนาจกดขี่ข่มเหง โดยทรงเห็นว่าเจ้านายและขุนนางมีโอกาสข่มเหงราษฎรให้ได้รับความเดือดร้อนเสมอ บรรดาบ่าวไพร่ถืออำนาจขุนนางเจ้านายไปเที่ยวข่มเหงราษฎรอีกต่อหนึ่ง (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1216 เล่มที่ 116 เล่มที่ 7) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกหาคผู้ใดต้องการถวายฎีกาผู้นั้นจะต้องถูกเขียนเสียก่อน 30 ที เพื่อพิสูจน์ว่าเดือดร้อนอย่างแท้จริง เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครองราชสมบัติ จึงแก้ไขวิธีการร้องทุกข์โดยทรงเปิดโอกาสให้ราษฎรถวายฎีกา โดยให้เขียนฎีกาลงกระดาษ พระองค์เสด็จออกมารับฎีกาด้วยพระองค์เอง รวมเดือนละ 4 ครั้ง เพื่อผ่อนคลายความทุกข์ยากและพระราชทานความเป็นธรรมแก่ประชาชน จากจดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1213 เล่มที่ 59 เล่มที่ 1 เรื่องให้ราษฎรร้องทุกข์ ความว่า “ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จะให้ราษฎรเข้ามาร้องฎีกาได้โดยง่าย ให้ทำหลักปักธงไชยปักขึ้นไว้ผูกเชือกห้อยขอเหล็กลงมาสำหรับเกี่ยวเรื่องฎีกาแขวนไว้เฉพาะหน้าพระที่นั่ง ให้ทอดพระเนตรเห็นให้เจ้าของฎีกาหมอบอยู่ใกล้หลักนี้จะได้รู้เห็นได้ยินเรื่องราวเอง ด้วยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนินมาดับทุกข์ราษฎรที่ร้องถวายฎีกาข้างขึ้น 2 ครั้ง ข้างแรม 2 ครั้ง เดือนละ 4 ครั้ง แล้วจะมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ราชบุรุษที่สังกัดมีสติปัญญาผู้ใดหนึ่งอ่านเรื่องราวทูลเกล้าฯ ถวายแต่ในเวลานั้นจะได้โปรดเกล้าฯ ให้มีตระลาการชำระให้แล้วโดยเร็ว”(จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1213 เล่มที่ 59 เล่มที่ 1) ทรงเห็นความจำเป็นของการศึกษาแบบตะวันตกโดยเฉพาะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ พระองค์ทรงให้เหตุผลที่ทรงศึกษาภาษาอังกฤษว่า “แต่แผ่นดินก่อนมา พวกข้า ข้า ยังไม่ได้เป็นใหญ่ในราชการแผ่นดิน แต่เห็นว่าท่านผู้ครองแผ่นดินครั้งนั้น คิดการเป็นโบราณๆ ใดๆ นัก พุดเจรจากันไม่เข้าใจกลัวว่าทำไปๆ กลัวจะล้มคว่ำล้มหงายลง แลเห็นว่าอายุตัวยังหนุ่มอยู่จะอยู่ไปได้นาน จึงคิดอ่านร่ำเรียนหนังสือ และภาษาอังกฤษ รู้มาแต่ก่อนยังไม่ได้ว่าราชการแผ่นดินเพราะไว้วางใจว่า ภาษาที่รู้จะเป็นที่พึ่งคุ้มครองตัวเอง ได้อย่างหนึ่งไม่รู้ว่าจะอย่างไร ต่ออย่างไร จอะอยู่ที่นั่นจะนำไปข้างไหน ภาษากว้างดีกว่าภาษาแคบ” (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1228 เล่มที่ 117 เล่มที่ 4) ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ติดต่อว่าจ้างหม่อมแอนนา เลียวโนเวนส์ สตรีชาวอังกฤษจากสิงคโปร์เข้ามาเป็นครูสอนภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ และวรรณคดีอังกฤษให้กับพระราชโอรส พระราชธิดา รวมถึงสตรีในราชสำนัก และทรงโปรดเกล้าฯ แก่ไขกฎหมายให้ทันสมัยและเป็นสากลมากขึ้น เรียกว่าประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 เพื่อให้ประชาชนได้รับข่าวสารจากพระมหากษัตริย์ กล่าวเฉพาะประกาศที่เกี่ยวข้องกับสิทธิสตรี ทรงประกาศพระราชบัญญัติเพิ่มขึ้นอีกหลายฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับล้วนเป็นการให้สิทธิแก่สตรีในการดำรงชีวิตตนมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการเลือกคู่ครอง สิทธิในการไม่ยอมถูกสามีนำไปขายเป็นทาสหากไม่ยินยอม ทรงมีพระราชดำริว่า “กฎหมายบทนี้เมื่อพิเคราะห์ดูเหมือนผู้หญิงเป็นควาย ผู้ชายเป็นคนไป หาเป็นยุติธรรมไม่ ให้ยกเสีย” (ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 : 2547 หน้า 496) หรือแม้แต่สตรีในราชสำนักที่เป็นข้าราชการฝ่ายในพระองค์ทรงอนุญาตให้ทูลลาออกจากราชการไปอยู่กับบิดามารดาหรือมีคู่ครองใหม่ได้โดยไม่มีควมผิด สิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการที่พระองค์ทรงดำเนินตามแนวพระราชดำริสิทธิสตรีของพระองค์ เพื่อที่สตรีจะได้มีสิทธิเสรีภาพในชีวิตตนมากขึ้น แสดงให้ประเทศมหาอำนาจจะวันตกเห็นว่าประเทศไทยเป็นประเทศพัฒนา ทันสมัยและมีความเป็นอารยะ เพื่อป้องกันการตกเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจจะวันตก

3. ผลกระทบจากแนวพระราชดำริสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในประเด็นนี้สามารถวิเคราะห์ออกเป็น 3 ประเด็นหลักๆ ดังนี้

3.1 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครองราชสมบัติ มีการเปิดเสรีทางการค้าหลังจากพระองค์ทรงยอมทำสนธิสัญญาเสียเปรียบ คือ การทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ระหว่างประเทศไทยกับประเทศอังกฤษเมื่อปี พ.ศ.2398 หลังการทำสนธิสัญญานี้ รูปแบบเศรษฐกิจของไทยได้เปลี่ยนไปจากผู้เคยผลิตเพื่อยังชีพกลายเป็นผลิตไว้เพื่อขาย เศรษฐกิจไทยเปลี่ยนเป็นการค้ามากขึ้น ข้าวกลายเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญและเริ่มมีราคาสูงขึ้น ในขณะเดียวกันอุตสาหกรรมสิ่งทอและอุตสาหกรรมน้ำตาลกลับซบเซาลง เพราะระบบการค้าแบบเสรีเปิดโอกาสให้สินค้าอุตสาหกรรมหรือหัตถกรรมจากต่างประเทศซึ่งผลิตจากโรงงานเข้ามาแข่งขันกับอุตสาหกรรมพื้นเมือง และเนื่องจากอัตราภาษีนำเข้าต่ำเพียงร้อยละ 3 จึงทำให้สินค้าจากต่างประเทศมีราคาต้นทุนถูกกว่าสินค้าที่ผลิตขึ้นเองภายในประเทศ ผู้หญิงสามัญชนมีบทบาทในการเป็นแรงงาน คนจีนซึ่งมีบทบาททางการค้าได้แต่งงานกับผู้หญิงสามัญชนเป็นจำนวนมาก หญิงเหล่านั้นจึงมีบทบาทช่วยสามีค้าขายต่างๆ คนจีนบางคนประมูลเป็นเจ้านายภาษีอากร เมื่อผู้หญิงมีโอกาสได้ออกนอกบ้านมาทำการค้าขายมากขึ้นก็เริ่มเรียกร้องตัดสินใจเรื่องราวต่างๆ ด้วยตนเอง เมื่อเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเริ่มเติบโต ข้าวกลายเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญเริ่มมีราคาสูงขึ้น ส่งผลให้ประเทศต้องการแรงงานในการผลิต ซึ่งแรงงานส่วนหนึ่งก็มาจากแรงงานผู้หญิง แม้ว่าในเวลานั้นสังคมไทยจะยังเป็นระบบไพร่และทาส แต่ในทางปฏิบัติไพร่หรือทาสในรัชกาลที่ 4 มีสถานะไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป เพราะหลังจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงแล้ว เศรษฐกิจเปลี่ยนไปเป็นผลิตเพื่อขาย สังคมจึงต้องการแรงงานเสรีที่ไม่ใช่ไพร่หรือทาส สามารถเคลื่อนย้ายตนเองได้อย่างเสรี และสามารถถูกใครจ้างก็ได้ แรงงานกลายเป็นสินค้าในตลาด ระบบไพร่และทาสเริ่มค่อยๆ สลายตัวไปในทางปฏิบัติ ถึงแม้ว่าความเป็นจริงระบบไพร่และทาสในรัชสมัยรัชกาลที่ 4 จะยังมีคงอยู่ แต่ว่าไพร่และทาสสามารถเสียเงินแทนการถูกเกณฑ์แรงงานได้ เช่น มีคนเอาตัวมาขายเป็นทาส ทาสไม่ได้อยู่รับใช้นายเงิน แต่จะเอาเงินที่ไถ่ตัวได้ไปลงทุนค้าขายส่งดอกเบี้ยพอเก็บเงินได้มากพอก็มาไถ่ตัวเอง (สายชล สัตยานุรักษ์ 2562, 24 สิงหาคม) และผลจากการที่พระองค์ทรงเริ่มยกฐานะสตรีให้สูงขึ้น ด้วยการประกาศห้ามสามีขายภรรยาลงเป็นทาส โดยเจ้าตัวไม่สมัครใจ หรือหากจะขายก็ขายได้เท่าที่เจ้าตัวยินยอม ประกาศดังกล่าวช่วยให้ค่าตัวทาสต่ำลงมีโอกาสหาเงินมาไถ่ถอนได้ง่ายขึ้น จำนวนทาสเริ่มลดน้อยลงกลายเป็นแรงงานที่สำคัญเพื่อรองรับเศรษฐกิจที่กำลังขยายตัว

3.2 ผลกระทบด้านการเมืองการปกครอง

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครองราชสมบัติ ทรงให้ความยุติธรรมแก่ราษฎรทั้งหญิงและชาย ทรงดำเนินพระบรมราโชบายในการปกครองประเทศเป็นสายกลาง มีลักษณะผสมผสานระหว่างตะวันตกกับตะวันออก ลักษณะที่เป็นตะวันตกนั้น ปรับปรุงให้มีอารยธรรมมากขึ้น ส่วนที่เป็นตะวันออกนั้น การวางพระองค์ประดุจดังบิดาปกครองบุตร พระองค์ทรงวางรากฐานให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ในแง่ความสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน ความสำนึกในหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ที่พึงมีต่อผู้ใต้ปกครอง (นฤมล ชีรวัฒน์ 2525 : 202) ทรงมีพระราชดำริว่า “พระเจ้าแผ่นดิน คนทั้งปวงยกย่องตั้งไว้เป็นที่พึ่ง ใครมีทุกข์ร้อนถ้อยความประการใด ก็ยอมมาร้องให้ช่วย ดังหนึ่งทารกเมื่อมีเหตุแล้ว ก็มาร้องหาบิดามารดา เพราะฉะนั้นพระเจ้าแผ่นดินชื่อว่าคนทั้งปวงยกย่องให้เป็นบิดามารดาของตัวแล้วก็มี ความกรุณาแก่คนทั้งปวง ดังหนึ่งบิดามารดากรุณาแก่บุตรจริงๆ โดยสุจริต” (ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 : 2547 หน้า 290) เมื่อพระองค์เปิดโอกาสให้ราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยง่าย และออกมารับปรึกษาด้วยพระองค์เองเดือนละ 4 ครั้ง ให้มีตุลาการชำระความให้เสร็จโดยเร็ว ส่งผลให้ราษฎรทั้งชายหญิงยื่นฎีการ้องเรียนเป็นจำนวนมาก เป็นที่น่าแปลกใจคือได้มีผู้หญิงมายื่นฎีกาเป็นจำนวนมาก คาดว่าเกิดจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ผู้หญิงไทยแต่งงานกับคนจีนเริ่มมีบทบาทในการช่วยสามีที่เป็นชาวจีนค้าขาย เริ่มพัฒนาความคิดในฐานะปัจเจกบุคคลและเริ่มเรียกร้องที่จะตัดสินใจเรื่องราว

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

ต่างๆ ด้วยตนเอง เมื่อรัชกาลที่ 4 ทรงเปิดโอกาสให้ยื่นฎีกาได้โดยสะดวก การที่พระองค์ทรงออกประกาศต่างๆ จำนวนกว่า 500 ฉบับ ส่งผลให้ประชาชนมีสิทธิได้รับข่าวสาร พระองค์ทรงเริ่มยกฐานะสตรีโดยออกเป็นกฎหมายผ่านประกาศต่างๆ นั้น นอกจากส่งผลให้สตรีมีสิทธิในการเลือกวิถีชีวิตตนมากขึ้นกว่าแต่ก่อนแล้วยังเป็นการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย เพื่อให้ชาติตะวันตกยอมรับ ส่งผลให้ประเทศไทยเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศรอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก ส่งผลดีต่อการเมืองและความมั่นคงของประเทศ

3.3 ผลกระทบด้านสังคม

จากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงระหว่างไทยกับอังกฤษ เมื่อปี พ.ศ.2398 ข้าวกลายเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ ทำให้มีราคาสูงขึ้น ไพร่ทาส กลายเป็นแรงงานที่สำคัญ เพื่อให้ไพร่มีเวลาประกอบอาชีพมากขึ้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงอนุญาตให้ไพร่เสียเงินแทนการถูกเกณฑ์แรงงานได้ ทรงให้สิทธิเสรีภาพแก่ราษฎรของพระองค์ ส่งผลให้ไพร่มีสิทธิที่จะดำเนินชีวิตของตนเองได้โดยเฉพาะสตรีและเด็ก บิดามารดาไม่สามารถบังคับให้ทำอะไรโดยไม่สมัครใจได้ โดยเฉพาะสตรีสามัญชน ที่บรรลุนิติภาวะแล้วสามารถเลือกคู่ครองได้เอง สามีไม่มีสิทธิขายภรรยาหากเจ้าตัวไม่ยินยอม บุตรไม่ว่าเพศหญิงหรือเพศชายมีสิทธิได้รับมรดกของบิดาเท่าเทียมกัน สิทธิข้าราชการฝ่ายในทูลลาออกยกเว้นเจ้าจอมมารดา หากราษฎรได้รับความเดือดร้อนถูกเจ้านายและขุนนางข่มเหงให้ได้รับความเดือดร้อนสามารถถวายฎีกาได้ เดือนละ 4 ครั้ง โดยไม่มีการเขียนตีเหมือนสมัยก่อน แล้วพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะออกมารับการร้องทุกข์ด้วยพระองค์เอง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มให้สตรีในราชสำนักมีโอกาสเรียนรู้ภาษาอังกฤษกับสตรีชาวอังกฤษโดยโปรดเกล้าฯ ว่าจ้างหม่อมแอนนา เลียวโนเวนส์ มาเป็นครูสอนพระราชโอรส พระราชธิดา และสตรีในราชสำนัก ส่งผลให้เจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่นซึ่งเป็นลูกศิษย์ของหม่อมแอนนา ทำการปลดปล่อยทาสของตนให้เป็นอิสระ ราวปีพุทธศักราช 2410 (ค.ศ.1867) ซึ่งเกิดขึ้นก่อนการเลิกทาสในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นเวลาหลายปี ถือได้ว่าเจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่นเป็นผู้มีหัวก้าวหน้ามากในสมัยนั้น และสิ่งเหล่านี้ได้ตกทอดไปยังพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนเรศวรฤทธิ์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่น ซึ่งเป็นผู้มียุทธในการบริหารบ้านเมืองหลายด้านในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยที่ได้สรุปในข้างต้นผู้วิจัยแยกการอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมีความต่อเนื่องในประวัติศาสตร์ การปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในด้านต่างๆ รวมถึงอำนาจในการมอบสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน และสิทธิสตรีในสังคมไทย ด้วยพระราชปณิธานที่สืบสานมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกำหนดหน้าที่ของพระมหากษัตริย์เปรียบเสมือนพระโพธิสัตว์ที่จะนำพาประชากรราษฎรไปสู่ความสุขสมบูรณ์ ทรงยึดถือเพื่อประโยชน์สุขของปวงชนชาวไทยเสมอมา จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นหลักในการปกครองแผ่นดิน ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ทำให้พระองค์และชนชั้นนำ มีแนวความคิดแบบมนุษยนิยม เหตุผลนิยม และปัจเจกนิยม เมื่อประกอบกับอิทธิพลทางความคิดของตะวันตกที่เข้ามาตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 3 ผสมผสานกับความคิดทางพระพุทธศาสนา ทำให้พระองค์เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ไม่ว่าเพศใดจะต้องมีสิทธิขั้นพื้นฐาน และสังคมไทยควรเป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ทรงยอมรับวัฒนธรรมของตะวันตกเพื่อความทันสมัย สอดคล้องตามกรอบ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

แนวคิดสถาบันพระมหากษัตริย์ ของ ธีโธร ดุทองคำ (2545 : 17) ในเรื่องแนวคิดสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยในระบอบราชาธิปไตย เป็นแนวคิดทางด้านการเมืองการปกครองที่สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย หรือ เป็นองค์อธิปัตย์ที่เป็นผู้ทรงศักดิ์และสิทธิ์ในอำนาจ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครองราชย์สมบัตินั้น ลัทธิการล่าอาณานิคมกำลังเข้ามามีอิทธิพลต่อประเทศในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สาเหตุจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม และการเพิ่มจำนวนประชากรในยุโรป ประกอบกับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร เป็นเหตุจูงใจที่ทำให้ประเทศตะวันตกแข่งขันกันเข้ายึดครองประเทศเป็นอาณานิคมเพื่อป้องกันการตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศมหาอำนาจ พระองค์ทรงปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยตามแบบอย่างตะวันตกในหลายด้าน อย่างค่อยเป็นค่อยไปตลอดรัชสมัยของพระองค์ เช่น การรับชาวต่างชาติเข้ามารับราชการ จัดตั้งโรงพยาบาลขึ้นเพื่อผลิตแพทย์พยาบาลมาใช้แทนเงินพดด้วง ยกเลิกประเพณีกีดกันห้ามประชาชนเข้าเฝ้าหรือจ้องมอง “พระเจ้าแผ่นดิน” ว่าจางแฮมม่อนแอนนา เลียวโนเวนส์ (Mrs. Anna Leonowens) เข้ามาสอนภาษาอังกฤษให้กับข้าราชการฝ่ายในในราชสำนัก และยังแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิสตรีผ่านประชุมประกาศต่างๆ จำนวนหลายฉบับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สิทธิพันธุ์ พุทธทาส (2547) ได้อธิบายถึง ความทันสมัยทางการเมืองว่าเป็นเรื่องซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับสังคม และเศรษฐกิจ ที่กำลังเป็นทันสมัยแต่ก็ไม่จำเป็นเสมอไป เพราะการสร้างความเป็นทันสมัยในทางเศรษฐกิจหรือสังคม อาจไม่เกี่ยวกับการเมืองเลย แต่สำหรับคำว่าการพัฒนาทางการเมืองนั้นจะต้องขึ้นกับได้ ไม่ว่าสังคมนั้นจะเป็นทันสมัยหรือไม่ก็ตาม ฉะนั้นการที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยตามแบบอย่างตะวันตกในหลายด้าน รวมถึงแก้ไขกฎหมายให้สตรีมีสิทธิในการเลือกวิถีชีวิตของตนเองมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนให้สตรีในราชสำนักเรียนภาษาอังกฤษ ประกาศพระราชบัญญัติมรดกสินเดิมแลสินสมรส ประกาศว่าด้วยละครผู้หญิงและเรื่องหม้อเรื่องช่าง ประกาศพระราชบัญญัติลักษณะลักพา ประกาศพระราชบัญญัติเรื่องผัวชายเมีย บิดามารดาชายบุตร และประกาศทรงอนุญาตข้าราชการฝ่ายในทูลลาออก ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่เป็นการให้อิสระแก่สตรีได้มีสิทธิเลือกวิถีชีวิตตนเองมากขึ้นกว่าแต่ก่อนทั้งสิ้น แม้ประกาศฉบับจะมีสาเหตุมาจากสตรีเป็นผู้ยื่นฎีกาเรียกร้องสิทธิสตรีของตนเอง จนทำให้รัชกาลที่ 4 ต้องวินิจฉัยและเห็นถึงความไม่เป็นธรรมของกฎหมายเก่าที่ล้าสมัย จนต้องแก้ไขปรับปรุงก็ตาม แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าพระองค์เป็นผู้ริเริ่มพระราชทานสิทธิต่างๆ แก่สตรีไทย ค่อนข้างสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กุลลณี มุทธากุล และ วรารักษ์ เฉลิมพันธุ์ศักดิ์ (2556) ที่ได้อธิบายว่าแนวคิดสตรีนิยมในสังคมไทย เริ่มต้นจากการต่อสู้ของปัจเจกบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศในด้านต่างๆ ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ พัฒนาการของแนวคิดสตรีนิยมในช่วงต่อมานั้นได้รับอิทธิพลจากแนวคิดสตรีนิยมสำนักเสรีนิยม (Liberal Feminism) จากตะวันตก ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการเรียกร้องเพื่อความเท่าเทียมกันในด้านต่างๆ ระหว่างหญิงและชาย อย่างเช่น สิทธิความเท่าเทียมกันทางกฎหมาย ระบอบผัวเดียวเมียเดียว โอกาสที่เท่าเทียมกันทางการศึกษา เป็นต้น สตรีนิยมในสังคมชาวตะวันตกได้เริ่มปรากฏเป็นรูปธรรมเมื่อราวปี ค.ศ. 1950 (พ.ศ.2493) เมื่อสตรีเริ่มรู้สึกถึงความไม่เท่าเทียมที่เธอต้องแบกรับภาระภายในครอบครัว แล้วต้องออกทำงานนอกบ้านโดยฝ่ายชายไม่ยอมรับความสามารถของฝ่ายหญิงที่แสดงให้เห็นศักยภาพในเรื่องต่างๆ มากขึ้น ถึงแม้ว่าสตรีนิยมเริ่มปรากฏเป็นรูปธรรมเมื่อราว ปี ค.ศ. 1950 (พ.ศ.2493) แต่ถึงอย่างไรการพูดถึงปัญหาผู้หญิงนั้นมีมาตั้งแต่สมัยโบราณก่อนที่จะมีคำว่าสตรีนิยมจะถูกใช้ อย่างเป็นทางการ โดยเริ่มต้นในรูปแบบปัจเจกบุคคล เช่น กรณีอัมแดงเหมือนที่เรียกร้องสิทธิของตนในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ต่อศักดิ์ จินดาสุขศรี (2558) ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดสตรีนิยมว่า การพูดถึงปัญหาผู้หญิงนั้นมีมาตั้งแต่สมัยโบราณก่อนที่จะมีคำว่าสตรีนิยมจะถูกใช้อย่างเป็นทางการ แม้คำว่า feminism ฟังดูน่ามาใช้จริงๆ ในโลกตะวันตกเมื่อปลายศตวรรษที่ 19 ซึ่งว่ากันว่าปรากฏในโลกภาษาอังกฤษครั้งแรกเพื่อการรณรงค์สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งของผู้หญิง จากข้อเท็จจริงนี้จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าสตรีนิยม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

เริ่มต้นจากการพูดถึงปัญหาความไม่เท่าเทียมและความทุกข์ยากของผู้หญิงเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม หากจะวิเคราะห์แนวพระราชดำริสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับกระแสแนวคิดสตรีนิยม ซึ่งสังคมชาวตะวันตกได้มีการแบ่งพัฒนาการออกเป็น 3 ช่วงหลักๆ โดยแบ่งออกเป็นคลื่นลูกที่หนึ่ง (First Wave) คลื่นลูกที่สอง (Second Wave) และคลื่นลูกที่สาม (Third Wave) นั้น สอดคล้องกับแนวคิดสตรีนิยม คลื่นลูกที่หนึ่ง (First Wave) กระแสความคิดหลักในช่วงนี้ คือการเรียกร้องสิทธิความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ถึงแม้ว่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเป็นการเรียกร้องสิทธิสตรีของปัจเจกบุคคลเท่านั้น และยังไม่ถึงขั้นเรียกร้องสิทธิเท่าเทียมกับเพศชาย เพียงแค่ต้องการสิทธิในการดำเนินชีวิตของตนเองเท่านั้น เช่น สิทธิในการเลือกคู่ครอง สิทธิในมรดกและสินสมรส สิทธิที่ไม่ต้องถูกขายตัวลงเป็นทาสโดยไม่ยินยอม แต่ในหลายๆ เรื่องสถานภาพของสตรีก็ยังด้อยกว่าผู้ชาย ซึ่งแท้จริงสภาพเช่นนี้เป็นลักษณะทั่วไปของสังคมไทยสมัยเก่า ดังนั้นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นความเป็นจริงของยุคสมัยนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 สำหรับผู้นำทางการเมืองหรือกลุ่มผู้นำสตรีต่างๆ สามารถนำแนวพระราชดำริสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาปรับใช้ในการปกครอง หรือปกป้องสิทธิตนเพื่อให้สตรีมีบทบาทและสิทธิเพิ่มขึ้นเท่าเทียมบุรุษ เนื่องจากแนวคิดในเรื่องสิทธิสตรีมีพัฒนาการมาตลอดระยะเวลานับแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จวบจนกระทั่งปัจจุบัน ที่ต้องปรับเปลี่ยนไปตามพลวัตของสังคมที่แปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย

1.2 สำหรับนักศึกษาหรือผู้ที่สนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสิทธิสตรีในเชิงรัฐศาสตร์หรือประวัติศาสตร์ วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีการจัดเรียงลำดับตามช่วงเวลาแห่งประวัติศาสตร์เป็นหลักสำคัญที่ถือได้ว่าเป็นช่วงรอยต่อของประวัติศาสตร์ระหว่างยุคสมัยเก่าหรือสมัยจารีตและยุคสมัยใหม่ โดยสามารถนำผลวิจัยไปใช้ประกอบการศึกษาเพื่อให้เห็นวิวัฒนาการของสิทธิสตรี อันสามารถนำไปเชื่อมโยงกับประเด็นการศึกษามีได้อื่นๆ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ทางด้านต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เป็นต้น

1.3 ในทางวิชาการ ข้อค้นพบจากวิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นประโยชน์ในการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับแนวพระราชดำริสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางการเมืองการปกครอง และแนวพระราชดำริสิทธิสตรีหรือเรื่องอื่นต่อไป

2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เนื่องจากการศึกษางานวิจัยเรื่องนี้จำกัดอยู่ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครองราชย์ ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิสตรียังเป็นเรื่องแปลกใหม่ในสังคมไทยสมัยนั้น ทำให้งานวิจัยอาจมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง หากใครสนใจศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้เวลาในการศึกษาวิจัยเป็นเรื่องสำคัญที่จะช่วยสร้างสรรค์งานให้มีคุณภาพได้

2.2 ควรศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในมิติอื่นๆ เช่น การที่ประชาชนเข้ามาส่วนร่วมในกิจการบ้านเมือง หรือการให้สิทธิแก่พลเมือง เป็นต้น

2.3 ควรศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแนวพระราชดำริสิทธิสตรีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและในรัชสมัยต่อมา เพื่อความเข้าใจ เกิดองค์ความรู้และทราบถึงแนวพระราชดำริสิทธิสตรีของพระมหากษัตริย์ในยุคสมัยต่อมา

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

เอกสารอ้างอิง

- กุลณี มุททาภิน และ วรารักษ์ เกลิมพันธุ์ศักดิ์. (2556). แนวคิดสตรีนิยมกับการเมือง. ในประมวลสาระชุดวิชาแนวคิดทางการเมืองและสังคม หน้าที่ 11 หน้า 1-42 สาขาวิชารัฐศาสตร์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2547). ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ต่อศักดิ์ จินดาสุขศรี. 2558. สตรีนิยมกับมายาคติ. ใน <https://www.tcijthai.com/news/2015/06/article/5606> สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2563.
- ธัสธร ตู่ทองคำ. (2545). สถาบันพระมหากษัตริย์. ในเอกสารการสอนชุดวิชาสถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย หน้าที่ 9 หน้า 1- 70 สาขาวิชารัฐศาสตร์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- นฤมล อีรวัฒน์. (2525). พระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต). ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- ปิยะนาถ อังควาณิกุล และ สุรเชษฐ์ สุขลาภกิจ. (2552). ภาพลักษณ์สตรีไทย จากเอกสารชาวตะวันตกในสมัยอยุธยา. วารสารประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, (มกราคม - ธันวาคม), 59.
- ภารดี มหาขันธ์. (2527). รัตนโกสินทร์ยุคปรับปรุงประเทศ (พ.ศ.2394-2475). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ลำพรณ น่วมบุญลือ. (2519). สิทธิและหน้าที่ของสตรีตามกฎหมายไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต). ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- วิโรจน์ ไตรเพียร. (2543). 9 รัชกาลแห่งราชวงศ์จักรี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังศึกษา.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2514). ความทรงจำ. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2562). อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์โดย นางสาวปทุมทิพย์ สิริต สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์.
- สำนักงานหอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1213 เลขที่ 59 เล่มที่ 1 เรื่องพระราชบัญญัติเรื่องให้ราษฎรร้องฎีกา _____ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1216 เลขที่ 116 เล่มที่ 7 เรื่องสารตราว่าด้วยประกาศไม่ให้เจ้าขุนนางในขบวนแย่งชิงของราษฎร _____ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1228 เลขที่ 117 เล่มที่ 4 เรื่องจดหมายถึงพระพิเทศพานิชกงสุลเมืองสิงคโปร์ พุทธศักราช 2408.
- สิทธิพันธ์ พุทธน. (2547). สังคมวิทยาการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (PS710). พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.